

בַּיָּמִים אֲשֶׁר־נָחַז בָּהֶם תִּיהוּזֹדִים
מֵאֲבוֹהֵם וְהַחֹדֶשׁ אֲשֶׁר נִהְפָּךְ לָהֶם מִיָּגוֹן
לְשִׂמְחָה וּמֵאֵבֶל לְיוֹם טוֹב לַעֲשׂוֹת אוֹתָם
יְמֵי מִשְׁתָּה וְשִׂמְחָה וּמְשָׁלַח מְנוֹת אִישׁ
לְרֵעֵהוּ וּמִתְּנוֹת לְאֲבִינָיִם (ט, כב)

”עד דלא ידע” במתן תורה

בכתוב ”לעשות אותם ימי משתה ושמחה”. והנה, חיוב השמחה מופיע גם בחגים ומועדים אחרים, אבל חילוק גדול יש בין חיוב השמחה בפורים לבין השמחה בשאר ימים טובים: בימים טובים אחרים יש חובת שמחה כעוד אחד מחיובי היום, אבל אין השמחה קשורה עם עצם מהות היום. אבל בפורים, גדר הימים עצמם הוא ”ימי שמחה”, וממילא נגרר מזה שיש בפורים חיוב משתה ושמחה – כתוצאה ממהות וגדר היום. גם שאר חיובי היום המופיעים בהמשך הכתוב ”משלוח מנות... ומתנות לאביונים”, הם תוצאה מכך שהימים הם ”ימי שמחה”. והדבר מתבטא גם בפרטי הדינים של מצוות אלו נוראה בהרחבה במקור [הדברים].

והנה, מהות עניין קבלת התורה בפורים היא אופן הקבלה – ביום זה

בשעת מתן תורה לא היתה קבלת התורה בשלימות, ואדרבא ”קבלוה באונס” מחמת ש”כפה הקב”ה עליהם את ההר כגיגית”. ואילו בימי אחשוורוש ”הדר קבלוה” ברצון, ”מאהבת הנס” שנעשה להם. וכפי שנאמר ”קיימו וקבלו היהודים” – ”קיימו מה שקיבלו כבר” (שבת פח, א ובפרש”י שם).

ויש לתמוה תמיהה גדולה: הלא קבלת התורה ברצון הוא עניין גדול ומהותי ומן הדין היה שיקבעו זכר לקבלה זו. ולכאורה, לא מצינו דין מיוחד ביום הפורים שיזכיר את קבלת התורה ברצון מאהבת הנס?

ויש לבאר כיצד לא זו בלבד שיש בתקנת יום הפורים זכר לקבלת התורה, אלא אדרבא, עיקר קביעות יום הפורים קשור עם קבלת התורה ברצון:

אודות חיוב השמחה בפורים נאמר

ביאורי
מגילה

(שבת פח, ב) - גילוי רצונו וחכמתו של הקב"ה. הנברא, שהוא מוגבל בידיעתו והשגתו, אינו מסוגל לקלוט את חכמת השי"ת כפי שהיא. ועל כן במתן תורה בעת גילוי "פנימין" רצונו ית' וחכמתו, ואין שם הסתר פנים כלל", אזי "היו בטלים במציאות ממש, כמאמר רז"ל שעל כל דיבור פרוצה נשמתן" (תניא פל"ו).

ואם בזמן מתן תורה כך, הרי על אחת כמה וכמה שכן הוא כאשר "הדר קבלה בימי אחשוורוש" בשמחה וברצון. את רצונו וחכמתו של הקב"ה כפי שהיא, אי אפשר לקבל בשכל האדם המוגבל, ויש להתעלות מעל גדריו והגבלות הדעת. זהו עניין "עד דלא ידע" - לבטל את דעת האדם בכדי שיהיה ניתן לקבל את התורה כפי שהיא (וראה עוד בעניין זה בהרחבה במדור "חידושי סוגיות" סי' א).

קיבלו בני ישראל עליהם את התורה בשמחה וברצון. ויש לומר שמטעם זה נקבע גדרם של ימים אלו כ"ימי שמחה", להורות ולהזכיר על קבלת התורה ביום זה מדעתם של בני ישראל בשמחה גדולה.

והנה, לא סתם שמחה קבעו חכמים למהותו של יום, אלא שמחה מיוחדת - "לבסומי בפוריא עד דלא ידע" (מגילה ז, ב). וכן נפסק להלכה (רמב"ם הל' מגילה פ"ב הט"ו) "שותה יין עד שישתכר וירדם בשכרותו". חיוב מעין זה הוא תמוה, שהלא "השכרות והשחוק אינה שמחה אלא הוללות" (רמב"ם הל' יום טוב פ"ו ה"כ) ?

ויש לבאר כיצד שמחה זו דווקא מבטאת את עניינו ומהותו של עסק התורה שקיבלו בני ישראל בשמחה ביום זה.

התורה הקדושה היא "חמדה גנוזה"

משלוח מנות להשי"ת

ויש לחפש טעם לחילוקים אלו. גם יש לתמוה על מה שתיקנו שתי מנות רק במשלוח מנות ולא במתנות לאביונים, ולכאורה הלא "מוטב לאדם להרבות במתנות לאביונים מלהרבות . . בשלוח מנות לרעיו" (רמב"ם הל' מגילה פ"ב ה"ז). גם ההקפדה על דבר מאכל מתאימה יותר למתנות לאביונים, שהלא במצוות צדקה יש מעלה בנתינת מאכל המקרבת

כמה חילוקים ישנם בין מצוות יום הפורים, משלוח מנות ומתנות לאביונים: חיוב משלוח מנות הוא לאיש אחד בלבד, ומתנות לאביונים לשניים. במשלוח מנות יש לשלוח שני דברים ולאביונים די בנתינת דבר אחד. במשלוח מנות יש לשלוח דברי מאכל דווקא, ואילו במתנות לאביונים אפשר לצאת ידי חובה במאכל או במעות.

דרוש
ואגדה

זכר לקבלת התורה בפורים

נתנו חכמים במצוות המיוחדות של ימי הפורים – מקרא מגילה, משלוח מנות ומתנות לאביונים. מצוות אלו נוהגות גם במשך כל ימי השנה, אך בחג הפורים מוסיפים בהן הידור וחיות גדולה.

מקרא מגילה:

מצד אחד, אין חידוש מיוחד במקרא מגילה, שהלא גם מחוץ לימי הפורים ישנם שאר כ"ד כתבי הקודש.

אבל מאידך, הוסיפו חכמים חידוש והידור מיוחד עם כתיבת המגילה: חז"ל תיקנו שלא יהיה סיפור הנס בעל פה, אלא "כתבוני לדורות" – שתהיה הוספה בכתבי הקודש. גם קריאת המגילה יש בה חידוש גדול: סיפור הנסים ישנו בעוד ימים טובים, וכמו כן עניין קריאת התורה קיים במשך השנה כולה. אך בפורים הוסיפו חכמים קריאת סיפור הנס מתוך הקלף, וגם קריאה בלידה, וכל זאת מתוך "פרסומי ניסא" דווקא.

משלוח מנות:

כתב בספר "מנות הלוי" (למקובל ר"ש אלקבץ מחבר הפיוט "לכה דודי". על המגילה ט, כ) שתכלית עניין משלוח מנות היא להרבות "רעות ואחוה" בין בני ישראל. ולכאורה אין בזה חידוש מיוחד, שהלא גם במשך כל השנה כולה ישנו חיוב "ואהבת לרעך

קבלת התורה בזמן מתן תורה, היתה בעל כרחם של ישראל. הקב"ה "כפה" עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב, ואם לאו שם תהא קבורתכם". ובימי אחשוורוש "הדר קבלוה" ברצון ובשמחה, "מאהבת הנס שנעשה להם" (שבת פח, א ופרש"י שם).

קבלת התורה בפורים היא עניין נשגב ונעלה. וכפי שכתב הבה"ג (הל' מגילה קרוב לסופן) "עדיף יומא דפורים כיום שנתנה בו תורה". ויש לתמוה מדוע לא קבעו חז"ל בימי הפורים זיכרון לקבלת התורה ברצון?

ויש לומר שאדרכא, מצוות החג המיוחדות משמשות זיכרון ועדות לקבלת התורה בימי הפורים:

ההבחנה בין מעשה שנעשה על ידי כפיה ואונס לבין דבר שעושה האדם ברצון ובשמחה, היא באופן עשיית הדבר. כאשר אונסים אדם לעשות דבר מה, עושה הוא זאת רק במידה שהוא מוכרח בה, לצאת ידי חובתו בלבד. ואילו כאשר עושה את הדבר מרצונו, הרי הוא משתדל ומחפש להדר ולהוסיף באותה פעולה, הרבה יותר מהמידה שהוא מחויב בה.

בימי הפורים קיבלו עליהם בני ישראל את התורה ברצון ובשמחה, וממילא הרי הם רוצים בקיום המצוות ומהדרים בהן בחיות גדולה. וביטוי לדבר זה

מחויב אדם ליתן צדקה רק כאשר היא מתגלגלת לפתחו. אם רואה הוא עני, עליו לקיים מצוות "פתוח תפתח" ו"נתון תתן" (ראה טו, ח-י). בימי הפורים לעומת זאת, צריך היהודי לטרוח ולחפש את מצוות הצדקה, ולמצוא שני עניים, ולתת להם מתנות ראויות.

מצוות אלו מסמלות את היחס של בני ישראל אל כל המצוות כולן. הן מצוות שבין אדם למקום – בדוגמת מקרא מגילה, והן אלו שבין אדם לחברו – בדוגמת משלוח מנות ומתנות לאביונים. במתן תורה קיבלו בני ישראל את המצוות מתוך כפיה, ובחג הפורים הם מוסיפים ומהדרים בהן בחיות ובשמחה.

כמוך", וזהו "כלל גדול בתורה" (קדושים יט, יח ופרש"י).

אמנם חידוש גדול במצוות משלוח מנות: בכל השנה אין ציווי לחפש אחר הזדמנות לקיום מצוות אהבת ישראל, אבל בימי הפורים יהודי מחויב לילך ולחפש "רעהו", ולא להסתפק באהבה בלבד, אלא להיטיב עמו ולשלוח לו מנות שיכול ליהנות מהן מיד.

מתנות לאביונים:

מצוות הצדקה היא חיוב במשך כל השנה כולה.

ויחד עם זאת, חידוש והידור גדול הוסיפו חכמים בפורים: בכל השנה

ביטול ה"מודעא" למפרע

דרוש ואגדה

קיבלו בני ישראל את התורה בכפיה ובהכרח, ורק בפורים חזרו וקיבלוה ברצון. אך יש לבאר בעומק יותר, שעל ידי קבלת התורה בפורים ברצון נתבטלה **למפרע** ה"מודעא" שהיתה על קבלת התורה במתן תורה, ונתגלה כי גם אז קיבלו את התורה ברצון.

קודם מתן תורה הסכימו בני ישראל ורצו לקבל את התורה, ואף "הקדימו נעשה לנשמע" (תוד"ה כפה בשבת שם). ולכן יש לפרש את מה ש"כפה עליהם הר כגיגית" בעומק יותר: בשעת מתן תורה

על הפסוק "קיימו וקבלו היהודים" אמרו חז"ל שבימי אחשוורוש "קיימו מה שקיבלו" בזמן מתן תורה. במתן תורה "כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית" והכריחם לקבל את התורה. מני אז, היתה "מודעא רבה לאורייתא" – שיכול אדם לטעון שקיבל התורה באונס ולא בלב שלם. ובימי אחשוורוש, "מאהבת הנס שנעשה להם", "הדר קבלוה" ברצון. והרי זה "קיום" לקבלת התורה שמקדם (שבת פח, א ובפרש"י שם).

ובפשטות נראה שאכן במתן תורה

שהיתה בשעת מתן תורה היתה קבלה אמתית, ולא מצד הגילוי האלוקי. בשעת מתן תורה, אי אפשר היה לדעת אם הקבלה היתה מחמת הגילוי שמלמעלה או מצד עצמם. והבחינה לדבר באה בימי אחשוורוש. בזמן זה היו בני ישראל "עבדי אחשוורוש", והיו נתונים באפלה והסתר פנים. ומכל מקום עוררו עצמם במסירת נפש ממש על קיום התורה והמצוות.

והנה, אם קבלתם את התורה במתן תורה היתה רק מחמת הגילוי, היתה הקבלה מתקימת רק בזמן שישנם גילויים מלמעלה, ולא היו עומדים בניסיון בזמן גזירת המן. ומכך שגם בעת ההעלם והחושך עמדו חזק בלימוד התורה וקיום מצוותיה, איגלאי מילתא למפרע שהקבלה בשעת מתן תורה היתה בכוח עצמם, קבלה פנימית ואמתית.

נתגלה על בני ישראל אור רוחני רב ועצום, עד אשר התעוררו ברצון עצום לקבלת התורה. ונמצא ש"התעוררות זו בלבם לקבלת התורה. לא היה זה מצדם בבחירה ורצון אשר מעצמם לבד", אלא הגיעו לזה "על ידי הגילוי מלמעלה דבחי" אהבתי אתכם. . נתעורר בהם הרצון והאהבה" (תורה אור מגלת אסתר צח, ד ואלך).

אבל בימי אחשוורוש, שרר העלם והסתר גדול על אור השי"ת, בבחינת הסתר פנים. וממילא לא היתה התעוררות מלמעלה על בני ישראל לקבל את התורה. ואף על פי כן, "הדר וקבלוה ברצון גמור. . שהיה מסירת נפש בכל ישראל מעצמם, שלא על ידי התעוררות מלמעלה". ונמצא שהקבלה בשעת מתן תורה היתה מחמת תוקף הגילוי מלמעלה, והקבלה בימי אחשוורוש היתה בכוח עצמם ועבודתם.

ומעתה יש לבאר שגם הקבלה

